

OBLIKOVANJE, SADRŽAJ I RITAM ŽUPNIH VJERNIČKIH SUSRETA: LITURGIJSKO-KATEHETSKE CIKLUSI

Mato GAŠPAROVIĆ, Osijek

Progovoriti u jednom izlaganju o oblikovanju, sadržaju i ritmu župnih vjerničkih susreta veoma je opširna i zahtjevna tema. Izreći i doreći sve nije moguće te nam je nakana iznijeti samo neke naglaske. Tema je podijeljena na četiri dijela. U prvom poglavlju govori se o župnim vjerničkim susretima kroz sakramentalna slavlja. Sakramentalna su slavlja temelj i redoviti sadržaj župnih vjerničkih susreta i zato je o njima u ovom izlaganju najviše rečeno. Drugi dio vodi nas kroz liturgijsku godinu i daje nam neke sadržajne naglaske posebno za »jaka« vremena liturgijske godine – božićno i vazmeno vrijeme. Naš liturgijski pastoral ima i neke svoje specifičnosti kao što je štovanje Marije i slavlja prvih petaka i subota. U tom duhu iznesene su i neke sugestije za ovaj vid župnih vjerničkih susreta. Na kraju, ali ne s manje važnosti, progovorili smo i o mogućnostima molitve časoslova u našim župnim zajednicama i to kao molitvi Crkve, molitvi naroda Božjeg.

1. Župni vjernički susreti kroz sakramentalna slavlja

Jedno od prvih područja koje prate liturgijski župni susreti je ono vezano uz slavljenje sakramenata. Krist, poslan od Oca, šalje apostole ne samo da propovijedaju evanđelje svakom stvorenju, "nego također da to naviješteno djelo spasenja i izvršuju žrtvom i sakramentima, oko čega se kreće sav liturgijski život" (ŠC, br. 6). Budući da sakramentalni znakovi Krista uređuju sav vjernički i liturgijski život Crkve, u našem govoru o župnim vjerničkim susretima u liturgijsko-katehetskim ciklusima, prvo ćemo se zaustaviti na razmišljanju o sakramentima.

1.1. Krštenje

Sakrament krsta temelj je cijelog kršćanskog života i vrata koja otvaraju pristup drugim sakramentima. Primanje sakramenta krsta pretpostavlja kerigmu i kateheru. Kod krštenja odraslih taj se navještaj upućuje kršteniku i od njega se traži

očitovanje vjere, dok se kod krštenja djece navještaj upućuje roditeljima i kumovima, i oni kod samog obreda krštenja ispovijedaju svoju vjeru. Kerigma i ispovijest vjere prije krštenja imaju biblijsko i povijesno utemeljenje.¹ Krštenje ima i svoju eklezijalnu dimenziju. Krštenik postaje član Crkve i prima na sebe obvezu cjelokupnog poslanja Crkve. Krštenjem se, dakle, pojedinac postavlja i opunomoćuje za aktivnu suodgovornost za poslanje cijele Crkve.² Iz rečenog je uočljivo dvoje:

(1) *Slavlju krštenja prethodi navještaj*, pouka odraslog krštenika, odnosno kod krštenja djece priprema i pouka roditelja i kumova. Da bi se roditelje i krsne kumove pripravilo na krštenje djeteta, *Opći direktorij za katehezu* Kongregacije za kler govori o pretkrsnim i poslijekrsnim katehezama.³ Uočava se nastojanje da se s roditeljima i krsnim kumovima održi susret prije krštenja u vidu pretkrsne kateheze. Kod takvog susreta događa se navještaj ostajstava kršćanske vjere i vrednuje se vjera roditelja i kumova. Budući da krštenju prethodi kerigma i vjera, nezamislivo je slaviti krštenje bez pretkrsnog susreta. Na žalost, praksa pretkrskih kateheza nije uvriježena u svim župnim zajednicama. Za uvođenje ovog oblika vjerničkog susreta, kao redovitog u svim župnim zajednicama, bilo bi dobro predložiti više modela i konkretnih sadržaja, te napraviti nekoliko gotovih pretkrskih kateheza. Svakako je neophodan barem jedan susret prije krštenja za roditelje i krsne kumove, i to bez obzira radi li se o krštenju prvog ili petog djeteta. Obrednik Reda krštenja u prethodnim napomenama o tome kaže: "Vrlo je važno da se roditelji pripreme na svjesno sudjelovanje u slavlju krštenja. Neka župnik nastoji da ih sam ili preko drugih posjeti; dapače, neka nastoji skupiti i više obitelji zajedno da ih pastoralnim uputama i zajedničkom molitvom pripravi na skoro slavlje krštenja."⁴

(2) *Krštenje ima eklezijalnu dimenziju*. Ono se zato slavi sa zajednicom i u zajednici. Razumljivo je stoga nastojanje župnika da se slavlje krštenja događa nedjeljom, uz misu ili izvan mise, te da župna zajednica ima priliku doživjeti porast Crkve primanjem novih članova u krštenju. Krštenje koje se događa nedjeljom, tijekom mise pruža priliku zajednici razmišljati o sakramentu krsta i ujedno dijeliti radost s obitelji zbog novog člana u crkvenoj zajednici. Red krštenja u prethodnim napomenama govori: "Da se osvijetli vazmeni značaj krsta, preporučuje se da se sakrament obavi u vazmenom bdjenju ili nedjeljom. Nedjeljom će se krštenje moći obaviti i pod misom kako bi sva zajednica mogla sudjelovati kod obreda. Međutim, neka to ne bude prečesto."⁵ Eklezijalnu dimenziju krštenja zanemaruje se u praksama krštavanja

¹ Usp. F. COURTH, *Sakramenti - priručnik za teološki studij i praksu*, Đakovo, 1997, str. 119-136.

² Usp. *Ondje*, str. 158-165.

³ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, KS, Zagreb 2000, br. 52. U *Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije* (125 (1997), br. 5, str. 315-323) možemo pročitati o iskustvima župnika iz različitih župa naše Biskupije o pastoralu slavlja krštenja.

⁴ *Red krštenja*, KS, Zagreb, 1970, br. 5.

⁵ *Ondje*, br. 9.

bez zajednice ili barem bez najave novih krštenja zajednici, kao i onih krštenja koja se redovito slave u sakristijama ili nusprostorijama crkve. Lijepo je stoga bilo čuti praksu župnika u jednoj našoj župi: "Kod nas se krštenja oglašavaju svim zvonima! Zvonar ima dužnost paziti i dok ja vodim polijevam posljednjeg krštenika dotične nedjelje, on svim zvonima zazvoni. Neka cijela župa zna da imamo nove članove, nove župljane!"

1. 2. Euharistija i Dan Gospodnji

"Crkva svetkuje vazmeno otajstvo svakog osmog dana, koji se s pravom naziva danom Gospodnjim ili nedjeljom. Tog su se dana vjernici dužni sastati zajedno, da slušaju Božju riječ i da sudjelujući kod euharistije obave spomen-čin muke, uskrsnuća i proslave Gospodina Isusa" (SC, br. 106). Koncil i Učiteljstvo Crkve poslije Koncila poklonili su iznimnu važnost euharistijskom otajstvu. Važnost euharistije naglašava i papa Ivan Pavao II u dokumentu o euharistiji "Večera Gospodnja", kad kaže: "Zahvaljujući Saboru iznova smo postali življe svjesni ove istine: kao što Crkva 'čini' Euharistiju tako Euharistija 'čini' Crkvu."⁶ Očigledna je veza između euharistije i nedjelje: Euharistija je posadašnjenje otajstva Kristove muke, smrti i uskrsnuća, a nedjelja je vremenski okvir toga slavlja.

Euharistijsko slavlje prvi je izvor za katehezu. Da okupljena zajednica doista osjeti da ona 'čini' euharistiju, a ne samo svećenik i određeni broj vjernika, treba se pobrinuti da ista zajednica ima mogućnost aktivnijeg sudjelovanja u euharistiji i da kroz govor znakova u euharistiji nešto ponese i u svakodnevni život. Dobro je zato zapitati se koliko imamo vremena dobro pripremiti svako euharistijsko slavlje, posebno ono nedjeljno. Ili, zapitamo li se prije nedjelje čime bismo mogli označiti ili obogatiti nedjeljnu euharistiju i koja je tema svetkovanja koja proizlazi iz liturgijskih čitanja da bi je mogli simbolično označiti? U pripravi za nedjeljno euharistijsko slavlje svakako nije jedino važno to da svećenik 'smisli' što će propovijedati. Cijela zajednica nedjeljom slavi euharistiju, pa je stoga jednako važno da se i ona pripravi na misno slavlje.

Od postojećih oblika sudjelovanja vjernika spomenimo neke službe i praktični pristup njima:

(1) *Liturgijski pjevači.* U pripravi važno mjesto imaju liturgijski pjevači, koji moraju ne samo na misi pokazati svoja glazbena umijeća, nego i nastojati svojim izborom pjesama uključiti i cijelu zajednicu u liturgijsko pjevanje.

(2) *Liturgijski čitači.* U većini naših župa ima onih koji navješćuju Božju riječ. No, koliko su pripravnici za tu službu i u kolikoj se mjeri navješćaj Riječi

⁶ IVAN PAVAO II., *Večera Gospodnja*, KS, Zagreb, 1980, br. 4.

Božje povjerala djeci, a koliko odraslima koji bi tu riječ sigurno prikladnije navijestili, pitanje je o kojemu trebamo svi razmisliti.⁷

U pripravi svake nedjeljne euharistije treba se pitati: U kojim dijelovima i na koji način mogu aktivnije biti uključene određene službe: pjevači, čitači, ministranti, izvanredni djelitelji pričesti i drugi. Ako želimo da vjernička zajednica doživi svako nedjeljno zborovanje kao istinsko zajedništvo oko stola Riječi i Kruha, moramo nastojati što veći broj vjernika uključiti u aktivno sudjelovanje kod nedjeljne mise. Dokle god priprava nedjeljne euharistije bude samo stvar i briga svećenika, časne sestre i jednog ili drugog vjernika, a ne što većeg broja vjernika, misa će biti osuđena samo na to da se obavi i odsluži.

Talijanski su biskupi u pastoralnoj noti o svetkovanju dana Gospodnjeg istakli neka značenja dana Gospodnjeg. Evo tih naglasaka:

(1) Nedjelja je *dan Gospodnji i dan Crkve*, kad se vjernička zajednica okuplja oko euharistijskog stola. To znači da se svetkovanje dana Gospodnjeg mora tako slaviti u nedjeljnom euharistijskom slavlju da on bude istinski doživljen kao dan u kojem se Crkva susreće s Bogom i međusobno.

(2) Nedjelja je *dan poslanja*. Ono što se čuje i doživi kod mise treba ponijeti u svakodnevni život i među ljude. To znači da je uvijek potrebno poticati zajednicu da nastavi živjeti ono što je čula i doživjela u euharistijskom slavlju.

(3) Nedjelja je i *dan ljubavi*. Zato je posebno potrebno toga dana biti osjetljiv na potrebe naše braće i sestara kojima je potrebna naša kršćanska ljubav, a ona se posebno može očitovati kroz pohod bolesnicima toga dana.

(4) *Nedjelja je blagdan* kad se trebamo osjećati povezani ne samo kod euharistijskog slavlja, nego i u obiteljima u zajedničkoj molitvi za nedjeljnim obiteljskim stolom, u susretu sa rodbinom, susjedima i prijateljima.⁸

Kako bi cjelovito zaživio u dušama i srcima vjernika smisao dana Gospodnjeg i nedjeljne euharistije, i mi moramo napraviti određene pomake. Župna zajednica, posebno u gradovima, ne bi se smjela 'razvodnjavati' prevelikim brojem nedjeljnih misa. Isto tako je nespojivo sa slavljem dana Gospodnjeg nedjeljom slaviti mise za posebne skupine vjernika. Treba razmišljati i o praksi tzv. dječjih misa.

U nastojanju dubljeg proživljavanja euharistije, te želje za obogaćenjem određenih dijelova euharistijskog slavlja i aktivnijeg sudjelovanja vjernika, evo nekih prijedloga:

⁷ O savjetima za službu čitača i o tečaju za liturgijske čitače vidi: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 123 (1995), br. 2, str. 65-76.

⁸ Usp. TALIJANSKI BISKUPI, *Dan Gospodnji*, KS, Zagreb, 1985, br. 10-16.

(1) *Pokajnički čin* redovito nam je vezan uz uvodnu predsjedateljevu propovijed. Novi misal kao dodatak "Redu mise s narodom" donosi obred blagoslova vode i škropljenje.⁹ Ovaj se obred blagoslova vode i škropljenje smije obaviti u bilo koju nedjelju kroz liturgijsku godinu i on zamjenjuje pokajnički čin na početku mise. Koliko smo uočili da je ta mogućnost stavljena u naš misal? Ovaj oblik pokajničkog čina mogao bi se upotrijebiti barem za prve nedjelje u mjesecu.

(2) *Prinos darova* kruha i vina redovito čine ministranti, s posebnog stolića bliže oltara. Svakako bi bilo bolje da kruh i vino prikazuju vjernici u ophodu.¹⁰ Ophodni prinos darova može se uzeti u svečanijim prilikama župnih slavlja kao što su: misa zahvalnica, za početak i kraj školske godine s djecom, slavlja prve pričesti, krizme, božićna i uskrсна liturgija. Valja svratiti pozornost da se drugi darovi, za razliku od onih euharistijskih, ako se donose u procesiji (darovi i novac za siromašne i crkvu, plodovi zemlje kod zahvalnice i drugo), nikako ne stavljaju na oltar, nego se "postave na zgodno mjesto izvan euharistijskog stola".¹¹ Donošenje darova, *po svom izvornom značenju*, izraz je stvarne dobrotvornosti zajednice, izraz njezine brige za siromašnu braću i sestre, kao i za uzdržavanje same zajednice. Prinos darova ne bi se stoga smio pretvarati u iskazivanje počasti predsjedatelju skupa, niti u isticanje pojedinih kategorija vjernika. U liturgiji treba voditi računa da svaki znak kojim se kao zajednica izražavamo zasja u svom punom značenju. Kad ove znakove osiromašimo, onda nam postaju sve potrebnije riječi, a liturgiju činimo dosadnom. K tomu bi valjalo voditi računa da prinos darova nije molitva vjernika. Dapače, prinos darova i molitva vjernika imaju svoje samostalno mjesto u liturgiji i ne treba ih spajati i miješati.

(3) *Pričest* pod obje prilike je rijetkost u našim župnim zajednicama. Opća uredba Rimskog misala daje u tom smislu šire ovlasti i trebalo bi tražiti načina da one pronađu svoje mjesto u našoj praksi.¹² Liturgijski tekst treće i četvrte euharistijske molitve kaže: "okrijepi nas Tijelom i Krvlju Sina svoga" i "dobrostitivo daj da svi pričesnici ovog jednog kruha i kaleža, Duhom Svetim sabrani u jedno tijelo, u Kristu postanu živa žrtva - na hvalu slave tvoje".¹³ Očito da je u euharistijskoj, Kristovoj žrtvi svaki od pričesnika dionik jednog te istog kruha i kaleža. Dakle, pod objema prilikama svi pričesnici. Moguće je pričest pod obje prilike uvesti barem na spomen-dan kad je Isus to učinio, na misi Večere Gospodnje.

⁹ Usp. *Rimski misal*, KS, Zagreb, 1980, str. 449.

¹⁰ Usp. *Ondje*, OURM, br. 49-50.

¹¹ *Ondje*, br. 49.

¹² Usp. *Ondje*, br. 242.

¹³ *Ondje*, str. 410. 417.

1.3. Potvrda: krizmena slavlja

O pastoralu krizmanika puno se govori. No čini se da uz pomanjkanje primjerenog priručnika za krizmanike imamo još jednu veliku muku: mladi se nakon krizme udaljuju od Crkve. Dobro je pitati se koliko doista činimo da pred primanje sakramenta potvrde mladi preko vjeronaučnih i drugih vjernih susreta dožive Krista i njegovu Crkvu kao mjesto svojeg daljnjeg života i rasta. Valjalo bi zato za ovu dob, ne intenzivirati susrete kao predavanja, nego više koristiti susrete u kojima će im se ponuditi mogućnost da sami aktivno kreiraju svoj liturgijsko-vjernički život: priprava nedjeljnih misa, prigodna župna slavlja uz nedjelju zahvalnicu, Božić, Uskrs, pokornička bogoslužja uz znakovne predmete iz svakodnevnice i drugo.¹⁴

U pripravu na krizmu valja uključiti i roditelje i kumove krizmanika. Negdje se susreće praksa da župnik na jedan ili drugi vjeronaučni susret krizmanika pozove i njihove roditelje i pred roditeljima provjerava vjersko znanje djece. Roditelji tada imaju i konkretniji uvid u pripravu djeteta na sakrament, a i sami kroz ovakve susrete vjerski profitiraju. Na početku vjeronaučne priprave za krizmu moglo bi se organizirati posebno euharistijsko slavlje za krizmanike i njihove roditelje, u pripravi kojeg se mogu angažirati krizmanici, roditelji i kumovi.

Prije krizme se i sam krizmatelj smije susresti ne samo s krizmanicima, nego i s njihovim roditeljima i kumovima. Ovakvi susreti u župi zahtijevali bi ne samo od krizmanika i roditelja, nego i od župnika i krizmatelja više truda. Moramo se pitati: zar uvijek kod svakog katehetskog susreta s krizmanicima moramo biti oni koji provjeravaju njihovo znanje ili smo i sami sposobni zajedno s njima rasti u vjeri i očitovati s njima zajedništvo i na način iskustva vjere. Zato nekakav drugačiji oblik susreta krizmanika i krizmatelja prije krizme (molitveni susret, hodočašće, pokorničko bogoslužje, euharistijski susret ili drugi oblik druženja) može samo pomoći njihovu životnijem shvaćanju sakramenta kojeg se spremaju primiti. O prijedlozima za kvalitetniji pastoral krizmanika možemo čitati i u radnim materijalima za biskupijsko savjetovanje Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske.¹⁵

1.4. Pomirenje

Kako je o sakramentu pomirenja na ovom Teološko-pastoralnom seminaru predviđeno zasebno govoriti, samo ću istaknuti nekoliko konkretnih prijedloga za oblikovanje i ritam sakramenta pomirenja.

¹⁴ Usp. W. HOFFSUMMER, *Pokorničko bogoslužje*. Župni ured Luka, Zagreb, 1989.

¹⁵ *Liturgija, Radni materijali za biskupijsko savjetovanje*, sv. 6. Đakovo, 1999, str. 69-71.

(1) Pred Božić i Uskrs redovite su gužve za ispovijed u našim župnim zajednicama. Moramo se pitati koliko nastojimo zajednicu pripraviti na sakramenat pomirenja. Možda nam je priprava djece pred prvu pričest i za prvu ispovijed prva i jedina ozbiljna priprava vjernika na sakramenat pomirenja. Pokušavaju se uvesti pokornička bogoslužja, negdje su, Bogu hvala, zaživjela, no čini se da u većini zajednica nisu još uvijek pronašla svoje trajno mjesto. Naime, pripremom pokorničkih slavlja u zajednicama promiče se duh crkvenosti i istinskoga slavlja ovog sakramenta.

(2) Uz pokornička bogoslužja treba uočiti i pokušaje u nekim župama da se pismenim putem, uz pomoć letaka, koji su se dijelili vjernicima u korizmenom i adventskom vremenu, pomogne u pripravi za kvalitetniju ispovijed.

(3) Imaju li znakovi mjesta u pripravi za ispovijed? Znak uvijek ima svoju upečatljivost. Rijetko u pripravi za ispovijed kod pokorničkih bogoslužja koristimo znakove. Osobno se iz sjemenišnih dana najsnažnije sjećam onih pokorničkih bogoslužja kod kojih nam je duhovnik dao nekakav sitni predmet, obično iz svakodnevne uporabe (čavao, šibica, uzica, krhotine glinene posude), uz koji smo se na pokorničkom bogoslužju pripravljali za sakramenat pomirenja.¹⁶ Posebno u pripravi pokorničkih bogoslužja s manjim grupama ili u pripravi mladih za ispovijed neće biti problem pripraviti ovakve znakove i njima se poslužiti.¹⁷

1.5. Ženidba

Ženidba zauzima značajno mjesto u životu Crkve. Crkva se susreće kod vjenčanja i s kršćanima drugih vjeroispovijesti, s kršćanima koji su to samo po imenu, s vjernicima drugih religija i s nevjernicima. Upravo ovakva raznolikost ljudi koji traže crkveno vjenčanje, a onda i raznolikost onih koji prisustvuju tom vjenčanju, zahtijeva naš ozbiljniji pristup tome sakramentu. Uz tečaj za brak koji je zaživio u našoj biskupiji, vjenčatelj se barem dva do tri puta prije vjenčanja susreće s mladencima: kod upisa, zaručничkog ispita i liturgijske pripreve. Žele li svećenici da priprava za ženidbu, kao i samo ženidbeno slavlje, bude prilika za katehetski navještaj vjere, učinit će sve da zaručnicima pristupe s puno pažnje i ljubavi, te im jasno i jednostavno izlože istine i načela kršćanskoga života i braka.

(1) Prije vjenčanja mnogo je snažnije naglašena administracija, a premalo se posvećuje pažnja samom slavlju vjenčanja.

¹⁶ Usp. W. HOFFSUMMER, *Nav. dj.*

¹⁷ Neka promišljanja i prijedloge za slavlje sakramenta pomirenja vidi u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 127 (1999), br. 1. 2.

(2) Trebamo si postaviti i pitanje na koji se način ona radost koja se događa prije i poslije obreda vjenčanja u crkvi može i treba dogoditi i kod samog obreda vjenčanja.¹⁸ Naša vjenčanja ne smiju biti kao na pokretnoj traci. "Trebalo bi izbjegavati dijeljenje vjenčanja 'na lijepo' i 'ružno'. Potrebno je svakom vjenčanju pristupiti kao sakramentalnom slavlju i izbjegavati sve što bi moglo poniziti zaručnike."¹⁹ (Npr. kod jednih je vjenčanje s orguljama, kod drugih bez njih; jednima se uključi razglas, dugima ne; kod jednih se ima homilija uz vjenčanje, kod drugih ne, i tako dalje.) "Svako je vjenčanje, pa i ono koje se obavlja pošto su zaručnici živjeli u građanskom braku, pravo bogoslužno slavlje i Crkva ne bi smjela na izvan osuđivati i praviti razlike."²⁰ Ondje, gdje se ženidbeno slavlje zajedno pripravlja između mladenaca i vjenčatelja i kod kojeg se mladenci nastoje uključiti da ga sami kreiraju, stvara se veća mogućnost da će i nakon vjenčanja ostati vjerni Crkvi, jer su u njoj na početku svojeg zajedničkog života doživjeli nešto lijepo.

1.6. Bolesničko pomazanje

Danas su bolesnici najčešće smješteni u bolnice, a stari i nemoćni u staračke domove. No to ne znači da župna zajednica nema prilike bolesne i nemoćne okružiti posebnom brigom i ljubavlju. Većina naših župa ima sve veći broj starog stanovništva, dok se broj mladih smanjuje. Zato svećenik, kojeg obitelj ili drugi upozore na bolesne, treba nastojati više puta ih posjetiti dok su na liječenju kod kuće ili u bolnici. Takav češći posjet bolesnicima otklonit će strah koji je jako prisutan kod većine vjernika da svećenikov posjet bolesniku u kuću znači skorou smrt. Kako bi pastoral bolesnih i nemoćnih bio snažniji, evo nekih razmišljanja:

(1) Da bi se bolesni i nemoćni susreli s Kristom puno prije 'zadnjeg časa', valjalo bi u našim župnim zajednicama barem jednom godišnje organizirati misu za bolesnike. Možda smo navikli čekati misije ili drugi oblik duhovne obnove u župi, pa da se onda sjetimo organizirati susret za bolesne i nemoćne. Praksa govori da se u pripravi ovakvih susreta rado uključuju mladi i djeca. Oni mogu animirati liturgiju i pripremiti prigodni program kojim bi unijeli malo radosti i života među bolesne i nemoćne.

(2) Uhodana je praksa pohoda svećenika bolesnicima pred Uskrs i Božić. Prikladno je ne samo imati sustavan popis bolesnih i nemoćnih osoba u župi, nego je potrebno uvijek poticati zajedništvo bolesnih i nemoćnih s cijelom zajednicom preko primanja sakramenata, posebno u vremenima kada se ona sprema slaviti otajstva Kristova rođenja i uskrsnuća.

¹⁸ Usp. J. GELINEAU, *Pastoralna teologija liturgijskih slavlja*, KS, Zagreb, 1973, str. 480.

¹⁹ *Ondje*, str. 487.

²⁰ *Ondje*, str. 487.

(3) Imati u župi bolesničku grupu koja bi bolesne i nemoćne u ime župe posjećivala i oraspoložila za slavlje sakramenata. Pastoral bolesnih i nemoćnih treba doživjeti novi zamah, pa će i naši vjernički i liturgijski susreti s njima biti češći i sadržajni.

(4) Trebalo bi razmišljati i o postavljanju laika kao nositelja svetih pričesti bolesnicima svake nedjelje. Da bi se to ostvarilo u našim župama, treba izabrati i poučiti dovoljan broj odraslih vjernika koji bi nosili pričest s nedjeljne mise svima koji su bolešću spriječeni sudjelovati kod nedjeljnog euharistijskog slavlja. Prva Crkva je imala više sluha za bolesnike i imala je postavljene vjernike za ovu službu. Nadamo se da će i naša Sinoda potaći službu nedjeljnih djelatelja-nositelja pričesti bolesnicima.

2. Župni vjernički susreti: sadržajni naglasci liturgijske godine

2.1. Božićni ciklus liturgijske godine

Kao što godišnjoj proslavi Uskrsa prethodi četrdesetodnevno razdoblje pripreve, tako i proslava Božića ima vrijeme svoje pripreve - došašće. "Prve tragove liturgijske pripreve za Božić nalazimo početkom V. st. u Siriji, gdje je taj zapadni blagdan u to vrijeme i uveden."²¹ Došašće, kao pripreva na Božić, u katehetsko-pastoralnom smislu izuzetno je povoljno vrijeme za animiranje cijele župne zajednice. Vrijeme došašća je vrijeme iščekivanja, vrijeme kad se s radošću očekuje proslava najdražeg vjerničkog blagdana. Govoriti o došašću, a ne spomenuti našu tradiciju - mise zornice, bilo bi nepojmljivo.

(1) Kao prvo, sve uzraste vjernika, a ne samo djecu, treba pozvati da brojnije sudjeluju na zornicama i da se na taj način pripravlaju za Božić koji će u tom slučaju sigurno dublje doživjeti.

(2) Odrasle treba uključiti kao čitače, a djeci ponuditi da svakog jutra glasno izreknu svoje molitve koje im nameće pripreva na Božić.

(3) Svakog jutra na zornici treba kratko protumačiti Božju riječ. Biskupski ordinarijat je za prošlogodišnje došašće, vezano uz odvijanje Druge biskupijske sinode, izdao knjižicu s liturgijskom građom za došašće i božićno vrijeme.

(4) Župnik treba nastojati zajedno sa svojim suradnicima dati neke posebne naglasci na zornicama. Posebno je djeci važno da se na neki izvanjski način vidi njihovo napredovanje i dolazak na zornice. Domišljatost svećenika i vjeroučitelja

²¹ ZAGORAC, *Krist posvetitelj vremena*, KS, Zagreb, 1996, str. 187.

naći će već novih znakova i načina kako animirati djecu i druge vjernike i na taj način obogatiti vrijeme došašća.

Vrijeme došašća dobra je prigoda i za druge susrete u župi: početak pripreme prvopričesnika i krizmanika za sakramente u župi, te njihovo predstavljanje župnoj zajednici za vrijeme nedjeljne mise u došašću; susreti za roditelje djece u kojima se, uz određenu temu, može zajednički pripravljati za Božić (npr. 'Slavljenje Božića u obitelji, kako ga vjernički proslaviti?' ili 'Božićni blagoslov kuća, kako ga pravo razumjeti?').

2.2. Vazmeni ciklus liturgijske godine

Proslavi Vazma prethodi korizma i četrdesetodnevni post. "Četrdesetdnevni vazmeni post spominje se, čini se, prvi put g. 306 u tzv. 'Epistula canonica' sv. Petra Aleksandrijskog."²² Uz riječ korizma odmah vežemo post, međutim proslava korizme ima svoj višestruki duhovni smisao. Duhovni sadržaj i aktivnost Crkve u korizmi očituje se u tri smjera.²³

(1) **Duhovni napredak** vjernika, koji se očituje ne samo postom, nego posebno spremnošću na korjenitu promjenu kršćanskog života svakog pojedinca u odnosu prema Bogu, bližnjemu i sebi. Ta se promjena događa **molitvom** u kojoj svaki pojedinac ispituje sam sebe, upoznaje ono što ga odvodi od Boga i to odstranjuje. Najprepoznatljiviji oblik molitve u korizmi je **pobožnost križnog puta**. Brojni ponuđeni tekstovi križnih puteva mogu biti obogaćenje za zajednicu. Dobro bi bilo neki puta imati križni put uz dijapozitive ili jednostavno uz izloženi križ. Hrvatska biskupska konferencija je uz slavlje Jubileja 2000. izdala u nizu sveščića i knjižicu s prijedlozima za pobožnost križnog puta koju uvijek možemo iskoristiti.²⁴ Duhovni napredak u korizmi očituje se i **bratskom ljubavlju i solidarnošću**. Zato je ovo vrijeme tako pogodno za animiranje djece, mladih i čitavih obitelji za **pohod bolesnima i nemoćnima**. Vrijeme rata nas je natjeralo organizirati Caritas u našim župama; hoće li nas sve veća populacija starih osvijestiti da je potrebno u župi imati bolesničku grupu koja bi preko pojedinaca ili manjih skupina ispred župe i u ime župe pohodila bolesne i nemoćne?

(2) Druga oznaka korizme je **pokornička**, odnosno povratak u Crkvu onih koji su zbog teških grijeha iz nje bili isključeni. O toj potrebi obraćenja govori i **obred pepeljenja** na Čistu srijedu o početku korizme. Već je bilo govora o pripravi na ispovijed kroz pokornička bogoslužja. Korizmeno vrijeme posebno je naglašeno pokorničkim duhom, te je ono i pogodno vrijeme za organiziranje pokorničkih bogoslužja. Prijedloge za oblikovanje pokorničkih bogoslužja i ispit

²² *Ondje*, str. 144.

²³ Usp. *Ondje*, str. 147-166.

²⁴ Usp. *Pobožnost križnog puta*, Zagreb, 2000.

savjesti dala je i Hrvatska biskupska konferencija u nizu svešćića za Veliki jubilej 2000., koji se uvijek mogu upotrijebiti.

(3) Korizma ima i oznaku **pripreme na krštenje**, odnosno **sakramente kršćanske inicijacije**. Možda više nemamo tako velik broj odraslih pripravnika na krštenje kao u prvim godinama demokratskih promjena, ali i smanjeni broj kandidata svakako razumijeva njihovu ozbiljnu pripravu na sakramente, koja u vazmenoj noći doživljava svoj vrhunac. Liturgija korizmenih nedjelja ima nekoliko stupnjeva ili koraka kojima se odrasli katekumeni pripremaju na primanje sakramenata. O redu i stupnjevima pristupa odraslih u kršćanstvo nalazimo konkretan sadržaj i korake u obredniku "Inicijacija" i bilo bi neobično ne koristiti ove stupnjeve u pripravi odraslih za sakramente kršćanske inicijacije.²⁵

Veliki tjedan i Sveto trodnevlje posebno su bogati znakovima. **Cvjetnica**: ophod i blagoslov grančica, navještaj Muke. **Veliki četvrtak**: misa Večere Gospodnje, pranje nogu, prijenos Svetotajstva i klanjanje do ponoći. **Veliki petak**: Križni put, pjevanje Muke, klanjanje i čašćenje svetog Križa. **Velika subota**: Služba svjetla, služba riječi, krsna i euharistijska služba. U velikom bogatstvu znakova što ih nudi Veliki tjedan i Sveto trodnevlje treba voditi brigu o sljedećem:

(1) Bogatstvo obreda koje pružaju ovi dani treba učiniti razumljivim svakom vjerniku. To se, između ostalog, može postići službom čitača-animatora u liturgijskim susretima ovih dana. Sinodski svezak br. 8 priređen za Vazmeno trodnevlje ove godine predlaže tekstove za službu čitača-animatora u liturgijskim susretima Vazmenog trodnevlja.²⁶

(2) Uklopiti eventualne običaje koji postoje u župi, vodeći brigu o liturgijskim propisima i opravdanosti njihovog uklapanja u već postojeće obrede.

(3) Pripraviti i potaći vjernike na aktivnije sudjelovanje, posebno u pjevanim dijelovima slavlja. Isto tako valja omogućiti laicima izvođenje pjevanih dijelova, koje oni po liturgijskim propisima mogu preuzeti ako svećenik nije u mogućnosti izvoditi te pjevane dijelove. (Npr. Evo drvo križa, Vazmeni hvalospjev i dr.)

Vazmeno vrijeme doživljava svoju puninu slavljem **Pedesetnice** ili Duhova. Ovaj blagdan kao rođendan Crkve zaslužuje da ga liturgijski snažnije obilježimo. Kada to kažem onda prvenstveno mislim na duhovsko bdjenje koje postoji određen broj godina u nekim našim župnim zajednicama. Početak odvijanja Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske upravo je dao poticaj organiziranju molitvenih bdjenja u župnim zajednicama uoči svetkovine Duhova.

²⁵ Usp. *Rimski obrednik*, Red pristupa odraslih u kršćanstvo, K.S, Zagreb, 1974.

²⁶ Usp. *Duhovna priprava - Veliki jubilej 2000.*, sv. 8, Đakovo, 2000.

Liturgijska građa za duhovsko bdjenje tada nam je i ponuđena u dva različita oblika: Misa duhovskog bdjenja i Bogoslužje duhovskog bdjenja.²⁷

3. Neke oznake našeg liturgijskog pastoralala

(1) **Štovanje Marije** - Čašćenje Kristove majke raspłamsalo se posebno u 4. st. na kršćanskom istoku i ubrzo se raširilo po cijelom kršćanskom svijetu. Naš narod posebno časti Mariju, rado hodočasti u njezina svetišta, obavlja razne pobožnosti u njezinu čast: svibanjske i listopadske pobožnosti.

S obzirom na marijansku pobožnost, valjalo bi naglasiti sljedeće: u hrvatskom prijevodu, u izdanju Kršćanske sadašnjosti tiskana je 1998. godine Zbirka misa o BDM. Ova je knjiga bogat i u svetopisamsko-teološkom smislu duboko izraženi 'misal' u čast BDM. Koliko ga imamo i koristimo, posebno u našim marijanskim svetištima? (Bojim se da ga neka naša svetišta još nisu ni uočila.). Potom, treba odgajati vjernike za zdravu marijansku pobožnost. Osiromašile su naše pučke pobožnosti. Ostatke koje imamo prikrpili smo negdje uz kraj mise. Možda imamo hrabrosti neki dan u tjednu 'preskočiti' misu, pa imati nekakav oblik pučke marijanske pobožnosti samostalno.

(2) **Slavlja prvih petaka i subota** – Od njih je ostalo samo ime, a sadržaj se gotovo sasvim izgubio. Uz ispovijed za prvi petak mogao bi se imati nekakav oblik čašćenja svetog Križa: klanjanje križu, ljubljenje križa (možda i na mjestu pokajničkog čina). Za prve subote, posebno ako je anticipirana nedjeljna misa, određeni oblik službe svjetla ili pričest pod obje prilike (možda barem za sve misnistrante, jer se prvom subotom moli za nova duhovna zvanja).

4. Molitva časoslova

Prije godinu dana dobili smo novo izdanje Časoslova za narod Božji. On nam daje mogućnost da započnemo sa zajedničkom molitvom časoslova u župnoj zajednici. Papa Pavao VI. apostolskom uredbom »*Laudis canticum*«, kojom je proglasio božanski časoslov preuređen prema II. vaticanskom koncilu, u tom smislu naglašava: »Časoslov je molitva svega Božjeg naroda. Zato je tako složen i uređen da u njemu mogu sudjelovati ne samo klerici nego i redovnici, pa i laici.«²⁸ Opća uredba Liturgije časova potiče skupine vjernika da zajednički slave glavne časove u crkvi, što osobito vrijedi za župne zajednice. Takva zajednička molitva časova, nastavlja ista Uredba, preporuča se posebno nedjeljom i

²⁷ Usp. *Duhovsko bdjenje u župnim zajednicama*, sv. 2, Đakovo, 1998.

²⁸ PAVAO VI., *Apostolska uredba Laudis canticum*, 1. studeni 1970, br. 1.

svetkovinama. Kako bi se vjernike osposobilo za molitvu časoslova, treba ih pripremiti prikladnim katehezama, koje će ih osposobiti za ovu molitvu Crkve.²⁹

U tom duhu u nekim župnim zajednicama postoji zajednička molitva časoslova, a Mladež euharistijskog pokreta među načela svojeg pokreta preporuča svojim članovima molitvu časoslova. U molitvi časoslova Krist moli i pjeva u svojoj Crkvi, te se tako preko ove molitve u danima, tjednima i mjesecima događa očitovanje Kristove ljubavi prema čovjeku. Na taj način čovjekovo »svjetovno« vrijeme postaje vrijeme milosti i spasenja, jer se molitelj sjedinjuje s Kristovim molitvama koje On neprestano upućuje Ocu za nas i naše potrebe (usp. Heb 5,7 i 7,25). Molitelj posvećuje »prirodno« vrijeme, jer on moli u ime stvorenja i sa stvorenjima. Stoga je časoslov pogodan za zajedničku molitvu u obiteljima.

Umjesto zaključka

U oblikovanju župnih vjernih susreta treba imati na umu teološko-liturgijsku narav slavlja koje se događa u vjerničkoj zajednici. Uvijek mora biti prisutno pitanje: uklapa li se određeni oblik slavlja ili određeni liturgijski znak u narav i sadržaj onoga što želi označiti i proslaviti? Nadalje, treba se pitati pomaže li određeni liturgijski susret svojim sadržajem razumijevanju sakramenta, otajstva vjere ili određenog dijela liturgijske godine? Svećenik-kao teolog, liturg i kateheta - mora sva svoja nastojanja usmjeriti da cijela zajednica radosnije bude uključena u slavlja otajstva vjere, da u njima aktivno sudjeluje i da ih uz našu pomoć i usmjeravanje bolje razumije i doživi. Ni jednog vjernika ne treba podcijeniti, nego u svakom članu župne zajednice gledati čovjeka koji je kao vjernik sposoban razumjeti otajstva vjere, njima se u pravom duhu približiti i na ispravan ih način proslaviti.

FORMATION, CONTENT AND RHYTHM OF PARISH RELIGIOUS GATHERINGS: LITURGICAL AND CATECHETIC CYCLES

Summary

The paper is divided into four parts. The first part is about gathering of believers at celebrations of sacraments. These celebrations are the basis and a regular content of religious gatherings. That is the reason why this exposition is mostly about them. The second part leads us throughout the liturgical year putting the

²⁹ Usp. *Božanski časoslov*, Opća uredba liturgije časova, KS, Zagreb, 1984, br. 21. 23.

emphasis on its most prominent parts – Christmas and Easter-time. There are also certain specifics in our liturgical pastoral, such as worship of Mary and celebration of the 1st Fridays and Saturdays in a month. Some suggestions were also given having in mind this specific kind of religious gatherings. In the end I mentioned the not less important possibility of organised liturgy of the hours in our parish communities – the prayer of the Church, prayer of God's people.